

COMPORTAMENTUL MORFOSINTACTIC AL SUBSTANTIVELOR NEOLOGICE CU FINALELE VOCALICE -E ȘI -U ÎN LIMBA ROMÂNĂ

ISABELA NEDELCU

Universitatea din București /
Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
isabela.nedelcu@unibuc.ro

Cuvinte-cheie: substantive neologice, finala vocalică -e, finala vocalică -u, invariabilitate, variație morfosintactică.

Keywords: neological nouns, the vowel ending -e, the vowel ending -u, invariability, morphosyntactic variation.

1. INTRODUCERE

Cercetarea morfosintaxei substantivelor cu finalele -e și -u este o continuare a studiului *Sintaxa specială a substantivelor neologice cu finalele -a, -o și -i în limba română*, publicat în volumul *Variație sintactică în româna actuală* (ed. Rodica Zafiu, Adnana Boioc Apintei, 2025), care insistă pe caracteristicile sintactice ale acestor substantive, strâns legate de cele morfologice. Totodată, articolul de față valorifică rezultatele expuse în conferința *Substantive cu finale vocalice recent împrumutate în limba română. Probleme de adaptare morfosintactică*, susținută în cadrul Conferințelor Academiei Române, Ciclul *Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor*, în 10 aprilie 2025, în care am tratat sub aspect morfologic și sintactic atât substantivele neologice cu finalele -a, -o, -i, cât și pe cele terminate în -e și -u.

Substantivele pe care le analizăm aici, de tipul *tiramisù*, *tofu*, *kamikaze*, *pane*, prezintă, așa cum o să arătăm, caracteristici morfosintactice comune cu cele ale substantivelor terminate în -a, -o și -i, precum și unele caracteristici distincte. Comportamentul special al substantivelor neologice cu finalele -e, -u ilustrează, la fel ca în cazul celor cu -a, -o, -i, interfața morfologie – sintaxă¹.

¹ Despre morfologia substantivelor neologice cu finale vocalice, vezi studiile care valorifică cele trei ediții ale DOOM: Peev, Șerban (2005) pe baza DOOM¹ (și DEX 1996); Croitor (2009), Pană Dindelegan (2009) pe baza DOOM²; Pană Dindelegan (2019), Nedelcu (2021), Nedelcu (2022), Pană Dindelegan (2022) pe baza DOOM³.

Substantivele cu finalele *-e* și *-u*, la care ne vom referi, extrase din ultima ediție a *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM³ 2021), au origini diferite și sunt împrumutate recent sau de mai mult timp în limba română. Pentru evidențierea caracteristicilor morfosintactice ale acestor substantive, vom apela la o serie de exemple din DOOM³, fără a ne propune să facem inventarul lor.

Ca și substantivele terminate în *-a*, *-o* și *-i*, cele cu *-e* și *-u* ridică o serie de probleme de adaptare morfosintactică. Uneori, dificultățile de adaptare se reflectă și în oscilațiile pe care le au la nivel grafic când își atașează, cu sau fără cratimă, o desinență sau articolul hotărât enclitic; de altfel, exemplele, preluate fidel din corpusul utilizat, vor ilustra astfel de oscilații grafice².

Observațiile privind comportamentul substantivelor neologice cu finalele *-e* și *-u* se bazează pe analiza corpusului electronic roTenTen21³.

2. PARTICULARITĂȚI MORFOLOGICE ȘI MORFOSINTACTICE ALE SUBSTANTIVELOR CU FINALELE *-E* ȘI *-U*

Cele mai evidente caracteristici ale acestor substantive se observă la nivel morfolitic. În cele ce urmează vom caracteriza substantivele cu finalele *-e* și *-u* din punctul de vedere al încadrării în clase de gen și în tipurile de flexiune, precum și al variației în exprimarea numărului și a cazului oblic.

2.1. ÎNCADRAREA ÎN CLASE DE GEN ȘI ÎN TIPURI FLEXIONARE

Atât substantivele cu vocala finală *-e*, cât și cele cu *-u* se încadrează, potrivit DOOM³, în două clase de gen: masculin și neutru. Mai jos, sunt ilustrate ambele clase prin intrări din dicționarul normativ menționat⁴.

2.1.1. Substantive cu finala *-e*

Cu această finală, sunt incluse în DOOM³ substantive neologice masculine și neutre ca cele de mai jos:

• substantive masculine

!bebe¹ (fam.) s. m., art. bebele, pl. bebe

!bebe² (fam.) s. m., art. bebeul; pl. bebei, art. bebei

² De asemenea, așa cum se va vedea în exemplele din corpus, unele dintre aceste substantive sunt scrise când cu literă mică (ca în DOOM³), când cu majusculă.

³ Ca orice corpus, și acesta are limitele lui; motorul de căutare Google afișează pentru o serie dintre situațiile ilustrate mult mai multe atestări, iar uneori chiar forme neîntâlnite în roTenTen21 (cum este *sudokuri* din exemplul (5c) de mai jos, pentru care am indicat sursa de pe internet).

⁴ În DOOM³, intrările noi sunt evidențiate prin semnul „+”, iar modificările față de ediția anterioară, prin „!”.

- substantive neutre

cassone (it.) s. n., pl. cassone
 +frappé (fr.) s. n., pl. frappéuri
 +gallé (tip de sticlărie) (fr.) s. n., pl. galléuri
 +guacamole s. n.
 +jerse (țesătură) s. n. (rochie din ~)
 +karaoke (cuv. jap.) s. n.
 +mascarpone s. n.
 +pane s. n., pl. paneuri
 parfe s. n., art. parfeul; pl. parfeuri
 pate (pastă de ficat/de carne) s. n., art. pateul; (sorturi) pl. pateuri
 portbebe s. n., art. portbebeul; pl. portbebeuri
 piure s. n., art. piureul; pl. piureuri
 !roze s. n., art. rozeul; (vinuri) pl. rozeuri
 !sake (cuv. jap.) s. n., (porții) pl. sakeuri
 sote s. n., art. soteul; pl. soteuri

- În cazul unui substantiv precum *kamikaze*, sunt incluse în DOOM³ două intrări omonime:

+kamikaze¹ (avion) (cuv. jap.) s. n., pl. kamikaze
 +kamikaze² (pilot) (cuv. jap.) s. m., pl. kamikaze

Pe baza exemplurilor de mai sus extrase din DOOM³, se conturează la masculin două tipuri de substantive în funcție de desinențele de singular și de plural: tipul -Ø – -Ø, în care se încadrează substantivele invariabile *bebe* și *kamikaze* (pilot) și tipul -Ø – -i, căruia îi aparține substantivul, cu accent pe ultimul -e, *bebe*.

Fiind extins și productiv în română, tipul -Ø – -i⁵ atrage și substantivul recent împrumutat *kamikaze*, întâlnit în uz cu pluralul *kamikazi* (1), formă rară, având în roTenTen21 numai o atestare ca substantiv comun⁶.

(1) Spre propriul sfârșit avântându-se, doi **kamikazi**...

Substantivele neutre cu -e final se distribuie, la rândul lor, tot în două tipuri: tipul cu desinențele -Ø – -Ø, în care intră invariabile terminate în -e neaccentuat: *guacamole*, *kamikaze* (avion), *karaoke*, *mascarpone*⁷, și tipul -Ø – -uri, care

⁵ Raportându-se la DOOM², Croitor (2009: 40) arată că în acest tip se încadrează cele mai multe substantive masculine nou intrate în limbă.

⁶ *Kamikazi* este înregistrat în roTenTen21 și ca substantiv propriu.

⁷ În acest tip ar intra și substantivul invariabil *jerse* (țesătură), nou introdus în DOOM³; vezi mai jos distincția lexicală indicată de DOOM³ între *jerse* și *jerseu*.

include substantive cu radicalul terminat în *-e* accentuat: *frappé* – *frappéuri*, *gallé* – *galléuri*, *pané* – *panéuri*, *parfé* – *parféuri*, *pate* (pastă de ficat/de carne) – *pateuri*, *portbebe* – *portbebeuri*, *piure* – *piureuri*, *roze* – *rozeuri*, *sake* – *sakeuri*, *sote* – *soteuri*.

În funcție de accentuarea sau nu a finalei *-e*, articolul hotărât enclitic ia forme diferite: substantivele masculine și neutre cu *-e* final accentuat primesc articolul *-(u)l* (*bebeul*, *soteul*), iar cele cu *-e* neaccentuat, articolul *-le* (*bebele*, *kamikazele*, *karaokele*)⁸.

Uneori, în uz, fiind simțite ca elemente noi în limbă, și substantivele cu *-e* final neaccentuat, își atașează articolul *-(u)l* (2a–d):

- (2) a. Ei îi plac **karaoke-ul** și teatrul.
 b. Problema este în curtea ministrului Justiției, probabil **kamikaze-ul** oficial al PSD.
 c. Bate **mascarpone-ul** și zahărul până se omogenizează, apoi lasă-le deoparte.
 d. Aromele au fost bine balansate iar smântâna și **guacamole-ul** au complementat minunat ardeii, fasolea și ouăle.

Printre substantivele cu *-e* accentuat, atât neutre, cât și masculine, se disting unele care manifestă tendința de transformare a finalei vocalice accentuate în diftong descendent, după modelul substantivelor încadrate în tiparul mai vechi reprezentat de împrumuturi din franceză: *antreu* (< fr. *entrée*), *matineu* (< fr. *matinée*), *panaceu* (< fr. *panacée*) (despre aceste neologisme, vezi Pană Dindelegan 2019: 544). Este cazul substantivelor *piure*, întâlnit în uz în varianta nerecomandată *piureu* (variantă semnalată de Pană Dindelegan 2019: 544) (3), sau *bebe*, cu varianta neliterară *bebeu* (4).

- (3) La maioneză se adaugă **piureu** de roșii crude și bine scurse de zeamă.
 (4) Cel mai grav e că la nici 200 de metri de turmă se plimba o familie cu un **bebeu** în cărucior!

Uneori, DOOM³ distinge lexical forma cu *-e* final accentuat de forma cu diftongul *-eu* (Pană Dindelegan 2019: 544):

+jerse (țesătură) s. n. (rochie din ~)
 !jerseu (pulover) s. n., art. jerseul; pl. jerseuri
 pate (pastă de ficat/de carne) s. n., art. pateul; (sorturi) pl. pateuri
 pateu (produs de patiserie) s. n., art. pateul; pl. pateuri

⁸ Formele articulate *kamikazele*, *karaokele* nu sunt incluse în DOOM³, dar sunt întâlnite în uz, fiind atestate în roTenTen21.

2.1.2. Substantive cu finala -u

Cu finala -u, apar în DOOM³ substantive neologice precum următoarele:

• substantive masculine

!caribu (cuv. amerind.) s. m., art. caribuul; pl. caribu

+cervu (literă chirilică) s. m., pl. cervu

guru (livr.) s. m., art. gurul; pl. guru

marabu s. m., art. marabuul; pl. marabu

tatu s. m., art. tatuul; pl. tatu

• substantive neutre

+caju s. n., art. cajuul

haiku (cuv. jap.) s. n., pl. haikuuri

iglu s. n., art. igluul; pl. igluuri

quipu (sp.) s. n., pl. quipu

+ragu s. n., pl. raguuri

+sudoku (cuv. jap.) s. n.

tiramisù (it.) s. n., art. tiramisùul; pl. tiramisù

+tofu (aliment) s. n.

Substantivele masculine cu -u final sunt invariabile, deci se încadrează în tipul cu desinențele -Ø – -Ø: *caribu*, *cervu*, *guru*, *marabu*, *tatu*. Când finala -u este accentuată, articolul se atașează la aceasta prin intermediul vocalei -u-: *caribuul*, față de *gurul*.

Neutrele în -u sunt înregistrate ca invariabile în DOOM³, subsumându-se deci tipului -Ø – -Ø: *caju*, *quipu*, *sudoku*, *tiramisù*, *tofu*, sau ca variabile, încadrabile în tipul -Ø – -uri: *haiku* – *haikuuri*, *iglu* – *igluuri*, *ragu* – *raguuri*.

În categoria substantivelor neutre cu -u final, se distinge tipul -Ø – -uri (dar diferit de tipul căruia îi corespunde *drum* – *drumuri*), unde -u accentuat de la singular face parte din radical. Acest tip de flexiune diferă de cel în care se includ neutrele având radicalul terminat în grupul *muta cum liquida*, ca *lucru* – *lucruri*, *titlu* – *titluri*, unde -u intră în desinență. Substantivele cu -u final accentuat se aseamănă sub aspect flexionar – și se încadrează în același tip -Ø – -uri – cu substantivele neutre cu finală vocalică precum *alibi* – *alibiuri*, *radio* – *radiouri*. Faptul că -u final aparține radicalului se vede în forma articulată sau în forma de plural: *cajuul*, *tiramisùul*; *haikuuri*, *raguuri*.

Unele substantive cu -u final accentuat sau neaccentuat sunt atrase în tipul specific neutrelor cu desinențele -u – -uri. În corpusul roTenTen21, sunt atestate plurale ca *igluuri* (nu *igluuri*, ca în DOOM³) (5a), *tiramisuri* (nu *tiramisù*, ca în DOOM³) (5b), în care -u aparține desinenței, nu radicalului. De asemenea, *sudoku* cunoaște în uz forma de plural *sudokuri* (neinclusă în DOOM³ și neatestată în roTenTen21, dar evidențiată de căutarea cu ajutorul motorului Google) (5c).

- (5) a. Hotelurile de gheață sunt în esență niște **igluri** extravagante și supradimensionate.
 b. Unul dintre cele mai bune **tiramisuri** care le-am mâncat vreodată a fost la Kathmandu.
 c. Cea mai mare și cea mai bună carte de **sudokuri** revine pentru o a treia parte! (<https://www.skroutz.ro/s/48174935/Telegraph-Big-Book-Of-Sudoku-3.html>; accesat în 26.10.2025)

Chiar dacă listele de substantive pe care le-am preluat din DOOM³ nu sunt complete, putem aprecia că, în clasa substantivelor neologice terminate în *-e* și *-u* (ca și în cea cu finalele *-o* și *-i*, pentru care vezi Nedelcu 2025: 17–18), neutrele sunt cele mai frecvente. Aceasta este o dovadă în plus că substantivele neologice, dintre care multe sunt recent intrate în limbă, se încadrează de preferință în clasa neutrului. Preferința pentru genul neutru este susținută și de faptul că cele mai multe substantive dintre cele menționate sunt inanimate.

2.2. INVARIABILITATE VS VARIAȚIE MORFOLOGICĂ

Trăsătura morfologică evidentă a acestor substantive este invariabilitatea sau tendința lor spre invariabilitate. Multe dintre acestea sunt incluse în DOOM³ ca invariabile (pluralul este identic cu singularul sau nu este indicat și adesea nu se dau nici indicații de articulare): *cassone*, *kamikaze*, *cervu*, *quipu*, *tofu* etc. Totuși, substantivele cu finalele *-e* și *-u* (ca și cele cu finalele *-a*, *-o* și *-i*) cunosc, în încercarea lor de a se adapta la sistemul gramatical al românei, variații formale în funcție de număr și de caz, unele forme fiind acceptate de DOOM³, altele fiind întâlnite numai în uz.

2.2.1. Exprimarea numărului

De cele mai multe ori, invariabilitatea consemnată în DOOM³ se manifestă și în uz. Chiar când apar în contexte de plural, astfel de substantive sunt rezistente, fiind folosite tot invariabil (6a,b).

- (6) a. Potrivit Reuters, nicio altă persoană în afara celor **trei kamikaze** decedați nu a avut de suferit în urma exploziilor.
 b. Unul dintre **cele mai bune tiramisu** care le-am mâncat vreodată l-am mâncat la doi pași de Kathmandu.

Se constată și tendința inversă, mai slabă însă, de utilizare a unei forme marcate de număr, neinclusă în DOOM³, ca în exemplul (1) de mai sus (reluat în (7a)) și în exemplul (7b).

- (7) a. Spre propriul sfârșit avântându-se, doi **kamikazi**...

b. Pe amândouă, dar pe amândouă, le-am folosit în scopuri diavolești: o dată să șterg repede cu ceva la îndemână o cremă de tort scăpată pe canapea și altă dată să notez rapid un număr al unei firme de catering cu pizze și **tiramisuuri** aduse parcă de la masa lu' Petru și Pavel, din Rai.

Alteori, deși DOOM³ menționează o formă de plural, asemenea substantive se folosesc ca invariabile și în contexte de plural; de exemplu, *portbebe*, în loc de *portbebeuri* (8a) sau *haiku*, în loc de *haikuuri* (8b):

- (8) a. Părerile despre **cele mai bune portbebe** spun că slingul este o soluție foarte sănătoasă de transport pentru cel mic.
b. În volum sunt în total 19 poeme și **câteva haiku**, iar la final a optat pentru niște pagini goale unde cititorul își poate scrie propriile gânduri.

Pentru a evita folosirea unei forme de plural, se apelează adesea la structurile cu clasificator la plural (9a–e). Acest clasificator are și avantajul că explicitează sensul substantivului simțit ca străin (vezi Nedelcu 2025: 29–32; despre alte avantaje ale folosirii clasificatorilor împreună cu un nume cu finala -e sau -u, vezi și *infra*, 2.2.2., 3.2.).

- (9) a. Ce îi făcea pe **piloții kamikaze** să își dorească moartea?
b. Cele mai multe **vinuri roze** sunt efemere, și ar trebui să fie consumate repede (cât sunt „tinere”).
c. Când sunt nevoită să aștept la o coadă unde datorită gălăgiei și comentariilor oricum nu poți citi, am o cârtică cu **jocuri sudoku** și îmi place să le dezleg.
d. **Nucile caju** furnizează un aport crescut de magneziu, fosfor și fier în organism.
e. Acesta încerca să îmbine **poemele haiku** cu imagini vizuale abstracte.

2.2.2. Exprimarea genitiv-dativului

Substantivele cu finalele -e și -u nu sunt înregistrate în DOOM³ cu forme de genitiv-dativ (ca în cazul unora dintre substantivele cu finala -a de tipul *lasagna* – *lasagnei*, *mozzarella* – *mozzarellei* etc.), pentru că ori nu ridică probleme, ori nu se folosesc în mod obișnuit la aceste cazuri. În uz, se pot întâlni cu forma sintetică de genitiv-dativ, atașându-și un flectiv enclitic (10a–d). Uneori, utilizarea genitiv-dativului este rară din cauza dificultăților de formare și, implicit, de adaptare; în roTenTen21, de pildă, există o atestare a formei *guacamolelui* (10a) și o atestare a formei *mascarponelui*⁹ (10b) (care nu sunt indicate în DOOM³).

⁹ Există de asemenea în roTenTen21 o atestare a formei *guacamole-ului* și două atestări ale formei *mascarpone-ului* (scrise cu cratimă), în care articolul este atașat prin intermediul vocalei -u-. Folosirea formei de genitiv-dativ în cele două variante sugerează ezitarea în exprimarea acestor cazuri, iar variantele cu vocala -u-, *guacamole-ului*, *mascarpone-ului*, marchează faptul că este vorba de cuvinte străine.

- (10) a. Se adaugă sare și piper după gust și nu uita de coriandrul proaspăt tocat care îi dă **guacamolelui** acel gust inconfundabil și minunat.
 b. Se adaugă mascarponelul și se mai mixează maxim 1 minut, până la încorporarea **mascarponelului** în frișcă.
 c. Mărarul îi dă o savoare specială **soteului** de mazăre.
 d. În ceea ce privește istoria **tiramisu-ului**, sunt două ipoteze.

O particularitate a substantivelor cu finalele *-e* și *-u* (ca și a celor cu *-a*, *-o*, *-i*) este aceea că, pe lângă modalitatea mixtă de exprimare a genitivului, prin marca *al* și flectivul enclitic (alcătuit din desinență și articol definit), uneori resimțită ca fiind dificilă (11a–e), permit exprimarea analitică a genitivului, numai cu ajutorul mărcii *al* (12a–d).

- (11) a. Au trecut proba cafelei, **a frappe-ului**, a ciocolatei calde și a caffè latte-ului.
 b. Echipat cu un cartuș dinamic special adaptat modelului polar cardioid, acesta oferă un sunet excelent pentru performanța cuvântului vorbit și **a karaoke-ului**.
 c. În noaptea ce urmează carnagiului, este chemat însă de urgență la spital pentru a examina corpul sfâșiat **al kamikaze-ului**.
 d. A devenit rapid un entuziast devotat **al Sudoku-ului** și a petrecut următorii șase ani dezvoltând un program de computer care ar putea genera puzzle-uri Sudoku.
 e. Poeziile sale sunt închise de multe ori în forma fixă **a haiku-ului**, dezvăluind un univers liric minimalist.
- (12) a. Este compatibil cu dispozitive iPhone, iPad, iPod touch și Android și este partenerul perfect pentru toate aplicațiile de creare **a karaoke** și muzică.
 b. Obiectivul principal **al Sudoku** clasic este de a putea umple toate casetele goale cu numerele 1-9 fără a le mai repeta din nou în aceeași subgridă 3x3, rând și coloană.
 c. Beneficii **ale caju**
 d. [...] a fost unul dintre cei mai cunoscuți poeți în genul haiku, unul dintre cei mai fervenți promotori **ai haiku**, dar și unul dintre cei mai cunoscuți paradoxiști.

În exprimarea genitiv-dativului, unele substantive sunt mai predispuse să fie folosite la o formă marcată prin flectiv enclitic decât altele (cum ar fi *karaoke* sau *kamikaze* din exemplele (11b,c)¹⁰). Dificultatea depinde în mare măsură de calitatea vocalei finale de a fi sau nu accentuată. Astfel, substantivele în *-e* accentuat, care se sprijină pe modelul celor de mai mult timp intrate în limbă și adaptate, ca *antreu*, *panaceu*, *șemineu* etc. (despre diftongarea vocalei finale *-e* în împrumuturi mai vechi din franceză, vezi Pană Dindelegan 2019: 544; 2022: 184), nu ridică în general probleme în exprimarea genitiv-dativului; a se vedea formele de genitiv *rozeului* și *paneului* din exemplele (13a,b).

¹⁰ În roTenTen21, forma *karaoke-ului* are trei atestări, iar forma *kamikaze-ului*, numai o atestare. Aceste forme articulate de genitiv-dativ, scrise cu cratimă, se obțin, după cum se observă, cu ajutorul vocalei *-u-*. Corpusul înregistrează, în cazul substantivului *karaoke*, și două atestări ale formei *karakelui*, cu articolul *-lui* atașat direct radicalului.

- (13) a. Piața **roze-ului** s-a dublat în ultimii ani; există peste 1000 de producători de vin în România, peste 2000 de branduri și peste 6000 de produse.
 b. la popoarele nordice (suedezi, norvegieni, finlandezi): gustul roșiei + gustul sandvișului din carne de pasăre, gustul roșiei + gustul crochetei, gustul roșiei + gustul **paneului**

Adesea, pentru a evita exprimarea genitiv-dativului substantivului cu finală accentuată sau nu, mai mult ori mai puțin dificilă din cauza acestei finale, se folosește un clasificator, care marchează valoarea de caz (14a–e).

- (14) a. În Japonia există o lungă istorie de producere a **băuturii sake** prin fermentare încă din perioada Jomon.
 b. În cazul **vinurilor roze**, ele merg perfect alături de fructele de mare și pește.
 c. Printre proprietățile și beneficiile **brânzei tofu** este reglarea nivelului de colesterol.
 d. În locul **sosului ragu** care trebuie să fiarbă câteva ore bune, vom face un sos rapid, pe bază de carne tocată de vită și roșii în suc propriu.
 e. La ornat nu mi-a ajuns frișca pentru a-i face moșurile specifice **prăjiturii tiramisu** așa că am improvizat.

O marcare specială a cazului prezintă câteva substantive masculine personale în -e sau în -u, al căror comportament se aseamănă cu cel al substantivului masculin în -a *mecena* (vezi Nedelcu 2025: 22). Este vorba de substantivele *bebe/bebe* (15a–c) și *guru* (16a,b), care, în uz, își pot forma genitiv-dativul cu ajutorul mărcii proclitice *lui*, după modelul substantivelor proprii masculine. De altfel, primul dintre aceste substantive, cu accent pe primul e, funcționează și ca nume propriu – *Bebe*. Ideea de unicitate, presupusă de un substantiv precum *guru*, permite, de asemenea, apropierea de substantivul propriu și folosirea în limba nonstandard a structurii analitice conținând morfemul proclitic *lui* în locul celei sintetice.

- (15) a. Am ales cu grijă primele hăinuțe **ale lui bebe**.
 b. Este o idee foarte bună să pui în bagaj și câteva dintre jucăriile preferate ale **lui bebe** pentru confort și distragere, însă nu este sigur că vor avea efectul dorit.
 c. Design-ul fără colțuri sau margini drepte nu permite **lui bebe** să-l prindă cu mâinile, iar baza lată anti-alunecare, are aderență pe orice fel de suprafață și împiedică răsturnarea castronului.
- (16) a. Aveam mesajul **lui guru** în prima formă a sa (primul alineat).
 b. Indiferent ce a spus colegul, dacă există mai multe finanțări, se pot face două și chiar trei tronsoane de metrou în paralel, bani și competenți destui să fie, vorba **lui guru**.

3. SINTAXA SPECIALĂ A SUBSTANTIVELOR ÎN -E ȘI -U

Particularitățile morfologice – și, implicit, fonologice – descrise mai sus se corelează cu particularități sintactice ale acestor substantive, care le disting de comportamentul substantivelor prototipice. Pentru comportamentul lor sintactic sunt relevante nemarcarea relației sintactice, articularea sau nearticularea în anumite poziții sintactice și problemele de acord (pentru similaritățile cu substantivele terminate în -a, -o și -i, vezi Nedelcu 2025: 19–36).

3.1. NEMARCAREA RELAȚIEI SINTACTICE

În cazul substantivelor cu finalele -e și -u, ca și pentru cele cu finalele -a, -o și -i, subordonarea față de alt constituent al grupului sintactic (grup nominal în (17a,b,d,e) sau grup adjectival în (17c)) nu este obligatoriu marcată în uz prin caz sau prin prepoziție, simpla juxtapunere fiind suficientă. Acest comportament este determinat de invariabilitatea sau tendința spre invariabilitate a unui astfel de substantiv.

- (17)
- a. Dacă acel cântec este într-un **program karaoke** sau melodia este disponibilă fără versuri, cere-le să interpreteze acea versiune nouă a cântecului.
 - b. Moringa e folosită la **prepararea guacamole** cu năut.
 - c. Amestecă toate aceste ingrediente până ce obții un mix **asemănător guacamole**.
 - d. Noul sortiment a fost special creat pentru cei care adoră **gustul tiramisu**, dar care doresc să se bucure și de o gustare echilibrată.
 - e. **Istoria Sudoku** datează de la jocul unui matematician elvețian din secolul al XVIII-lea.

3.2. ASPECTE LEGATE DE ARTICULARE/NEARTICULARE

Pentru substantivele pe care le analizăm, este relevant dacă acestea se supun regulilor de articulare în pozițiile argumentale. Din cauza finalei vocalice, articularea nu este obligatorie ca în cazul substantivelor prototipice, astfel că acestea pot fi articulate sau nearticulate în poziții argumentale de subiect ori de obiect direct.

Substantivele cu -e final apar în aceleași poziții argumentale cu sau fără articol; în exemplele de mai jos, în poziția de subiect, acestea sunt articulate, la fel ca substantivele prototipice (18a–e), sau nearticulate (19a–c), iar în poziția de obiect direct, în mod similar, sunt folosite cu articol (18f) sau fără articol (19d).

- (18)
- a. Ceaiul verde întărește sistemul imunitar, cafeaua reduce grăsimea și celulita, iar **sake-ul** catifelează pielea.
 - b. Foarte important este faptul că **roze-ul** nu se face dintr-un amestec de vin alb cu roșu, ci prin procesarea imediată a strugurilor roșii.

- c. E frumos la voi, iar **frappe-ul** are exact gustul așteptat și dorit.
 - d. Cum să mai meargă **karaoke-le** fără un pic de fum/abur cu arome, plutind peste notele muzicale.
 - e. **Bebele** se distrează teribil uitându-se la bufnițe.
 - f. Lăsați **soteul** să se răcească timp de câteva minute, apoi amestecați-l cu ouăle bătute, verdeța tocată și condimentele.
- (19) a. Când **sake** este servit într-un bar, bărbatul este dispus să flirteze cu o gheșă, o doamnă șic, care știe să-i creeze momente de destindere totală: ochii îi sclipesc, cântă, se lasă mângâiat de privirea dulce a acesteia.
- b. Nu te supăra, știi cumva când începe **karaoke**?
 - c. Când se naște **bebe**, creierul lui conține aproximativ 100 de bilioane de celule nervoase denumite neuroni.
 - d. Acasă la mine, cu toții iubim **guacamole** din toată inima.

Pe lângă pozițiile argumentale, și în alte contexte, în care substantivele prototipice se supun unor condiții clare de articulare sau nearticulare, se poate observa un comportament special. De pildă, în structurile comparative, unde în mod obișnuit, după conectorul de comparație, urmează un substantiv articulat, astfel de substantive se pot folosi fără articol (20a,b).

- (20) a. **La fel ca și guacamole**, tortilla vine din Mexic.
- b. **Ca și guacamole** sau piureul de cartofi, ai nevoie de ceva mai multă sare până să se simtă gustul.

Folosirea mai accesibilă în formă articulată a substantivelor în -e accentuat, care antrenează exprimarea vocalei -u-, are ca sprijin și modelul substantivelor adaptate în română, prezentând diftongul -eu-, precum *antreu*, *panaceu*, *șemineu* (vezi *supra*, 2.2.2.). A se observa mai jos structurile cu dativ posesiv și substantiv în -e articulat (21a,b) sau structura cu un asemenea substantiv căruia i se subordonează un posesiv (21c).

- (21) a. Ne-am așezat la masă, ea **își savura frappe-ul** cu frișca adusă într-o ceșcuță și dintr-odată nu m-a mai satisfăcut mascota pe care mi-o comandase.
- b. În niciun caz **nu-ți așeza bebele** pe o canapea pentru a adormi.
 - c. Ada, Croco, **frappe-ul nostru** nu se topește.

La rândul lor, substantivele terminate în -u apar articulate sau nearticulate în poziția de subiect ((22a,b) vs (23a-d)) sau în poziția de obiect direct ((22c,d) vs (22e-h)).

- (22) a. **Toful** poate rezista peste trei luni la congelator, comparativ cu câteva zile la frigider, deci este o idee minunată dacă dorești să reduci deșeurile alimentare.
- b. **Gurul** nu numai că îi indică novicelui mantra personală și practicile pe care trebuie să le urmeze, dar îi hotărăște și cum trebuie să-și trăiască viața personală și care trebuie să-i fie programul zilnic.

- c. Pudrează puțin ceai verde amestecat cu zahăr pudră deasupra sau ciocolată albă rasă și pune **tiramisuul** la frigider 2-3 ore sau peste noapte.
- d. Puneți **caju-ul** la înmuiat într-o cănuță.
- (23) a. **Guru** trebuia să între oarecum drept cea mai înaltă autoritate în sufletul celui care era inițiat în înțelepciunea hindusă yoga.
- b. Mie însă nu îmi place **tiramisu**.
- c. **Caju** conferă o sumedenie de beneficii organismul tău atunci când este integrat în alimentație.
- d. Știați că **sudoku** îmbunătățește gândirea logică și gândirea numerică?
- e. Lăsați **tofu** la desărat peste noapte, în apa caldă.
- f. Cine a inventat **Sudoku**?
- g. Ei văd **Sudoku** ca pe o activitate colaterală amuzantă.
- h. Scurgeți **caju** de apă și puneți-l în vasul blenderului manual, apoi mixați până când obțineți o pastă cremoasă și pufoasă.

În cazul substantivelor în *-u*, lipsa articolului se sprijină și pe faptul că, în registrul oral, articolul *-l* în general nu se pronunță, *-u* final preluând valoarea de articol (vezi, pentru registrul oral, Neagoe 2012: 34–35). La substantivele neologice cu *-u* final, distincția articulat vs nearticulat nu este sesizabilă, finala pronunțându-se la fel sau aproape la fel ca a unui nume prototipic masculin ori neutru articulat de tipul *pomul*, *tabloul*, rostite în mod obișnuit *pomu*, *tablou*. Pe de altă parte, substantivele cu *-u* final accentuat (ca *tiramisu*, *caju*), care, la rigoare, ar trebui, în forma articulată, să se pronunțe cu hiat (*tiramisu-u*, *caju-u*), se redau în scris cu un singur *-u* final, pronunțat probabil uneori după modelul celor cu *-u* neaccentuat, fără hiat și cu sau fără deplasarea accentului (*tiramisu/tiramisu*, *caju*). Dacă, la substantivele prototipice, *-u* este o vocală actualizată în prezența articolului (*pom* – *pomul*) sau desinență, când radicalul se termină în grupul *muta cum liquida* (*membru* – *membrul*), în cazul substantivelor la care ne referim, *-u* accentuat face parte, așa cum am arătat, din radical (vezi *supra*, 2.1.2.).

În roTenTen21, se regăsesc și alte contexte, precum cele în care substantivele cu *-u* sunt însoțite de un constituent postpus (24a,b) sau în care apar după un conector comparativ (24c,d), unde articolul lipsește. În contexte ca cele din (24a–d), pronunțarea fără articolul *-l* poate favoriza această utilizare.

- (24) a. Noi am ajuns din greșeală la terasa Nicos, dar ne-a plăcut **tiramisu ăla**, iar prietenii care s-au ghiftuit acolo au fost extrem de mulțumiți și de bucate și de preț.
- b. Luni am făcut **tiramisu tău**, n-a ieșit excelent din păcate, dar o să mai încerc.
- c. Jocul mi se pare mai simplu **decât Sudoku**, chiar pentru varianta cu cadran de 8x8 numere.
- d. Jocurile creierului, chiar și cu ceva la fel de simplu **ca Sudoku** sau ceva atât de elaborat ca un joc video, îmbunătățesc neuroplasticitatea.

Corpusul conține totodată contexte cu substantive în -u articulate la fel ca substantivele prototipice, precum în exemplele de mai jos cu constituent subordonat postpus (25a,b) sau cu structură comparativă, unde conectorul comparativ impune articularea (25c).

- (25) a. Asta e, **tiramisu-ul nostru** este gata să fie gustat!
 b. Discutam cu o prietenă despre **haiku-ul care a obținut Marele Premiu**.
 c. Scurt poem de origine japoneză, un fel de doină, mai vechi **ca haiku-ul**, din cinci versuri, cu 31 de silabe.

Accentuarea sau neaccentuarea vocalei finale influențează realizarea articulării: substantivele cu -u final accentuat își adaugă articolul -(u)l (*tiramisul*), pe când cele cu -u final neaccentuat își adaugă direct articolul -l, fără vocala intermediară -u- (*toful*, formă nemenționată de DOOM³, sau *gurul*) (vezi *supra*, 2.1.2.). În uz, cele două realizări ale articolului pot fi confundate. Astfel, pentru că le simte ca fiind străine, vorbitorul atașează, în contextele care cer articularea, articolul -(u)l și celor cu -u neaccentuat (ca în (26a,b)), mod de articulare care nu este însă recomandat. Pe de altă parte, la substantivele cu -u în radical, se poate constata tendința inversă (ca în (27)).

- (26) a. Scurge **tofu-ul** cu ajutorul unor prosoape de hârtie.
 b. În Orientul Îndepărtat inițierea ți-o face **guru-ul**.
 (27) Elegant, ușor de pregătit și cu un gust intens și o textură savuroasă, **tiramisul** este desertul la care apelez de fiecare dată când am invitați, mai ales pe timp de vară, fiind extrem de răcoritor servit rece.

La fel ca pentru exprimarea numărului sau a cazului, folosirea unui clasificator face ca acesta să preia articolul, ca în exemplele (28a,b), și astfel se evită articularea substantivului în -e sau în -u.

- (28) a. **Vinul roze** a ajuns să aibă o pondere de 7-8% din piața totală de vin, formându-se practic în ultimii doi-trei ani, când s-a dovedit cel mai efervescent segment din acest sector.
 b. Se pare că japonezii au făcut **jocul Sudoku** pentru că alfabetul lor avea prea multe simboluri pentru a putea produce careuri la scară mare.

3.3. OSCILAȚII ÎN REALIZAREA ACORDULUI

Utilizarea unor substantive neologice cu finalele -e și -u evidențiază oscilații în realizarea acordului în gen, oscilații care pot fi cauzate de faptul că genul nu este fixat, fiind vorba adesea de substantive recente sau foarte recente. De asemenea, faptul că în context este presupus un clasificator, care integrează într-o clasă semantico-referențială substantivul, permite un acord implicit cu

acesta, nu cu substantivul cu finala *-e* sau *-u*. Astfel, o posibilă explicație pentru acordul la feminin al unor substantive singulare neutre ca cele din exemplele de sub (29) este aceea că în context este subînțeles clasificatorul lor de genul feminin: *băutură* (29a), *cafea* (29b), *brânză* (29c), *prăjitură* (29d).

- (29) a. **Sake** este în mod eronat **considerată** o băutură spirtoasă.
 b. **Frappe** a fost **comercializată** în principal de Nestle.
 c. Atenție la alergii sau la **tofu preparată** necorespunzător.
 d. Dacă vor spune că tu îmi oferi **o tiramisu** când vin în Iași?

4. CONCLUZII

Substantivele neologice cu finalele *-e* și *-u* prezintă o serie de caracteristici morfosintactice rezultate mai ales din încercarea de adaptare la sistemul limbii române. Pe de o parte, acestea sunt invariabile sau manifestă tendința de a fi invariabile, pe de altă parte, cunosc în uz variații în ceea ce privește exprimarea cazului genitiv-dativ, a numărului, a relației cu alt constituent sintactic, a articulării și a acordului.

Ca substantive masculine și neutre, tipurile flexionare cărora aparțin sunt fie *-Ø – -Ø*, când sunt invariabile (m. *kamikaze* „pilot”, n. *karaoke*; m. *guru*, n. *tiramisù*), fie *-Ø – -i* (m. *bebe – bebei*), *-Ø – -uri* (n. *frappé – frappéuri*; n. *haiku – haikuuri*) sau *-u – -uri* (nelit. *tiramisu – tiramisuri*, *sudoku – sudokuri*, plural neinclus în DOOM³), când sunt variabile.

Folosirea ca invariabile, chiar acolo când DOOM³ indică variații flexionare, sau folosirea unor clasificatori, care le încadrează în clase semantico-referențiale și care preiau rolul de a marca distincțiile gramaticale, sunt adesea mecanisme la care apelează vorbitorii pentru a le introduce în context, marcând în felul acesta faptul că sunt elemente noi, străine în limbă.

Substantivele cu *-e* și *-u* se aseamănă în cele mai multe privințe cu cele terminate în *-a*, *-o* și *-i*. În raport cu articularea însă, primele se supun unor condiții suplimentare. Astfel, accentuarea sau neaccentuarea finalei are consecințe asupra modului de articulare (*soteul* vs *karaokele*, *tiramisùul* vs *gurul*) și a condițiilor de articulare/nearticulare: cele cu *-e* accentuat (ca *frappé*, *sote*) cer mai frecvent articularea (având și modelul analogic *antreu*, *panaceu*, *șemineu* etc.); la cele cu *-u* final uneori nu se vede distincția de articulare în uz, opoziția de articulare putându-se neutraliza, ca în registrul oral (vezi în pozițiile în care se cere articularea forme ca *tiramisùul* vs *tiramisù*, *gurul* vs *guru*).

CORPUS

roTenTen21 (<https://app.sketchengine.eu>, corpus electronic consultat în perioada 1 aprilie – 26 octombrie 2025).
 www.skroutz.ro (accesat în 26.10.2025).

SIGLE

- DEX – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic, 1996.
- DOOM¹ – Academia Română, Institutul de Lingvistică al Universității din București, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (redactor responsabil Mioara Avram). București: Editura Academiei, 1982.
- DOOM² – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (coord. Ioana Vintilă-Rădulescu), ediția a II-a revăzută și adăugită. București: Univers Enciclopedic, 2005.
- DOOM³ – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (coord. Ioana Vintilă-Rădulescu), ediția a III-a revăzută și adăugită. București: Univers Enciclopedic Gold, 2021.

BIBLIOGRAFIE

- Croitor, B., 2009, „Dinamica flexiunii substantivale, reflectată în DOOM²”, în G. Pană Dindelegan (coord.), *Dinamica limbii române actuale. Aspecte gramaticale și discursive*. București: Editura Academiei Române, 33–58.
- Neagoe, V., 2012, „Morfosintaxa articolului în graiurile dacoromâne actuale”, *Fonetica și dialectologie* XXXI, 34–62.
- Nedelcu, I., 2021, „ Variație în marcarea formei de singular a substantivelor feminine în DOOM³”, *Limba română* 3–4 (LXX), 435–445.
- Nedelcu, I., 2022, „Aspecte ale variației flexionare în clasa substantivelor masculine și neutre din româna actuală”, *Studii și cercetări lingvistice* 1 (LXXIII), 12–22.
- Nedelcu, I., 2025, „Sintaxa specială a substantivelor neologice cu finalele -a, -o și -i în limba română”, în R. Zafiu, A. Boioc Apintei (ed.), *Variație sintactică în româna actuală*. București: Editura Universității din București – Bucharest University Press, 15–37.
- Pană Dindelegan, G., 2009, „Trăsături flexionare ale substantivului în româna actuală”, în G. Pană Dindelegan (coord.), *Dinamica limbii române actuale. Aspecte gramaticale și discursive*. București: Editura Academiei Române, 3–32.
- Pană Dindelegan, G., 2019, „Note pe marginea flexiunii unor împrumuturi substantivale recente”, *Limba română* 4 (LXVIII), 541–549.
- Pană Dindelegan, G., 2022, „Despre integrarea flexionară a împrumuturilor nominale recente”, *Limba română* 1–2 (LXXI), 181–189.
- Peev, L., F. Șerban, 2005, „Clasificarea morfologică a substantivelor neologice terminate în vocală”, *Studii și cercetări lingvistice* 1–2 (LVI), 199–206.

THE MORPHOSYNTACTIC BEHAVIOUR OF NEOLOGICAL NOUNS ENDED IN -E AND -U VOWELS IN ROMANIAN

Abstract

The article deals with the morphological and syntactic behavior of neological nouns with the endings -e and -u in Romanian, based on an analysis of the normative dictionary DOOM³ (*Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* ‘The Orthographic, Orthoepic and Morphologic Dictionary of Romanian’, 3rd edition) and roTenTen21 corpus. In the first part, we identify the inflectional types to which these nouns in the neuter or masculine belong: the invariable

class with the endings $-\emptyset$ – $-\emptyset$ (m. *kamikaze* ‘pilot’, n. *karaoke*; m. *guru*, n. *tiramisù*) and the classes $-\emptyset$ – $-i$ (m. *bebē* ‘baby’ – *bebēi* ‘babies’), $-\emptyset$ – $-uri$ (n. *frappé* – *frappéuri*; n. *haiku* – *haikuuri*) or $-u$ – $-uri$ (non-standard n. *tiramisu* – *tiramisuri*; n. *sudoku* – *sudokuri* with the plural not included in DOOM³) and we discuss the invariable – variable relation with respect to number and the genitive-dative realization. In the second part, we tackle the preference of such nouns not to mark by case or prepositions the syntactic relations they engage into and well as various aspects related to determination (especially for the constituents in argumental position), which is not obligatorily observed in use, and to agreement in gender, which sometimes shows variations, as a reflection of the fact that the gender of certain nouns is not fixed or can be established by the gender of the subadjacent classifier in the context. In the analysis, we point to problematic aspects related to the morphological adaptation of these nouns, which prefer the invariable use even when DOOM³ normative dictionary registers inflectional variations, but also tend to behave as prototypical nouns, which are subject to very precise rules of use. The behaviour of nouns ended in $-e$ and $-u$ is similar to that of neological nouns ended in $-a$, $-o$, $-i$. The specific features of those ended in $-e$ and $-u$ refer to determination, depending on the presence or absence of stress of the final vowel: m. *bebēul* ‘the baby’, n. *sotēul* ‘the soté’ vs m. *bēbele*, n. *karaōkele*; m. *marabyul* ‘the Marabou’, n. *cajūul* ‘the cashew’ vs m. *gurul*, n. *tōful*. In the case of those ended in $-u$, the possibility of being used without the article (*guru*, *caju*) when determination should be observed is also influenced by the fact that in spoken language not even prototypical nouns are pronounced with the definite article $-l$ (*pomu* ‘tree-*u*.DEF’, *tablou* ‘painting.DEF’, instead of *pomul* ‘tree-*ul*.DEF’, *tabloul* ‘painting-*l*.DEF’).